

Джоробеков Ж.М.

**КЫРГЫЗСТАНДЫН ЖАЗЫК МЫЙЗАМЫНДА КАРАЛГАН
ЭКСТРЕМИСТТИК МҮНӨЗДӨГҮ КЫЛМЫШТАР ЖАНА АЛАРДЫН
СУБЪЕКТИВДҮҮ МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ**

Джоробеков Ж.М.

**ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЭКСТРЕМИСТСКОГО ХАРАКТЕРА
И ИХ СУБЪЕКТИВНЫЕ ПРИЗНАКИ ПРЕДУСМОТРЕННЫЕ
В УГОЛОВНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ КЫРГЫЗСТАНА**

Zh.M. Dzhorobekov

**EXTREMIST CRIMES AND THEIR SUBJECTIVE
CHARACTERISTICS PROVIDED FOR IN THE CRIMINAL
LEGISLATION OF KYRGYZSTAN**

УДК: 343.326

Макалада Кыргыз Республикасынын жаны жазык кодексинде каралган экстремисттик кылмыштардын субъективдүү белгилери ачылып каралган. Субъекттин мүнөздөмөлөрүнө, ошондой эле каралып жаткан кылмыштын субъективдүү жагына өзгөчө көңүл бурулуп талдалып каралган. Изилдөө учурунда автор кылмыштын жалпы предметинин белгилерине, ошондой эле экстремисттик багыттагы кылмыштын атайын предметине көңүл буруп, ошол эле учурда “атайын предмет” категориясына гана тиешелүү болгон макалалардын санкцияларынын бар экендигин баса белгиледи. Кылмыштын субъективдүү жагы ачылган, ал күнөөнүн бир түрү катары түз ниеттин болушу керектигин баса белгилейт, ал эми автор кылмыштык ой (мотив) кылмыштын курамын аныктоодо аныктоочу, кызыктыруучу учур экендигин, себеби мотив көбүнчө ишенимге, рассага негизделген адамдардын тобуна карата душмандыктын болушу же башкага таандык экени аныкталат.

Негизги сөздөр: экстремизм, экстремисттик мүнөз, кылмыштар, кылмыштын предмети, субъективдүү тарап, ниет, максат, акыл-эс, мыйзамдар.

В статье раскрываются субъективные признаков преступлений экстремистского характера предусмотренные в Уголовном кодексе Кыргызской Республики. Особо уделено внимание признакам субъекта, а также субъективной стороне рассматриваемого состава преступления. В ходе проведения исследования, автором акцентируется внимание как на признаках общего субъекта преступления, так и на специальном субъекте преступления экстремистской направленности, при этом подчеркивается наличие в санкциях рассматриваемых статей наказания, которое применяется только к категории «специальный субъект». Раскрывается субъективная сторона преступления, где подчеркивается обязательное наличие прямого умысла, как одной из формы вины, при этом автор пишет, что мотив

является определяющим, побуждающим моментом в раскрытии состава преступления, так как мотив зачастую определяется наличием вражды к группе людей исходя из веры, расы или иной принадлежности.

Ключевые слова: экстремизм, экстремистский характер, преступления, предмет преступления, субъективная сторона, намерение, цель, разум, законодательство.

The article reveals the subjective signs of extremist crimes provided for in the Criminal Code of the Kyrgyz Republic. Particular attention is paid to the characteristics of the subject, as well as the subjective side of the crime in question. During the study, the author focuses on the signs of the general subject of the crime, as well as on the special subject of an extremist crime, while emphasizing the existence of the sanction of the articles in question, which applies only to the category of “special subject”. The subjective side of the crime is revealed, which emphasizes the obligatory presence of direct intent, as one of the forms of guilt, while the author writes that the motive is a determining, incentive moment in revealing the corpus delicti, since the motive is often determined by the presence of hostility towards a group of people based on faith, race or other affiliation.

Key words: extremism, extremist nature, crimes, subject of crime, subjective side, intent, purpose, reason, legislation.

Эреже катары, субъективдүү белгилер кылмыштын курамдык элементтеринин бири болуп саналат. Демек, экстремисттик кылмыштардын курамы да четте калбайт.

Ошентип, бул кылмыштуу кол салуунун субъективдүү белгилери, айрыкча, аны жасоонун мотивдери, алардын жекелештирилишинин белгиси болуп саналат жана кылмыштын башка элементтеринен делимитация катары кызмат кылат. Бул белгилер төмөнкүлөрдү камтыйт: кылмыштын объективдүү жана субъективдүү тарабы.

Кыргыз Республикасынын жазык мыйзамдарында (мындан ары - Кыргыз Республикасынын жазык кодексинде) кылмыштын предметине мүнөздүү белгилер, атап айтканда Кыргыз Республикасынын жазык кодексинин 26-беренеси келтирилген.

Жазык мыйзамында кылмыштын субъектиси болуп кылмыш жоопкерчилигинин курагына жеткен, акыл-эси жайында адам эсептелет [1]. Ушул аныктаманын негизинде төмөнкү белгилерди айырмалоого болот: жеке адам - Кыргыз Республикасынын жарандары, чет өлкөлүк жарандар жана жарандыгы жок адамдар; акыл-эси - кылган иши үчүн жооп берет; белгилүү бир жашка жетүү.

Кыргыз Республикасынын Жазаларды аткаруу мамлекеттик кызматынын статистикасына ылайык, экстремисттик мүнөздөгү кылмыш иштери боюнча соттолгондордун жалпы санынын 191 (2017-жылдын октябрына карата) 24 (19,5%) аялдар; калган 167 (80,5%) эркектер. Алардын ичинен 93ү 31 жаштан 45 жашка чейин; 25и 46-55 жаш курагында; 66сы 18-30 жашка чейин; 7си 55 жаштан өйдө, башкача айтканда, 83,2% жаштар түзөт [2]. Бул жакшы тенденция эмес.

Экстремисттик кылмыштын белгилери "өзүнүн кызматтык жүрүм-турумун пайдалануу" деген аныктоочу белгине кошпогондо, башка кылмыштардын субъектисинен эч кандай айырмаланбайт [3]. Андан кийин, ушул кылмыштын белгилерин карап чыгабыз.

Субъекттин биринчи белгиси – бул жеке адам. Жогоруда белгиленгендей, жеке адамдар – Кыргыз Республикасынын жарандары, чет өлкөлүк жарандар жана жарандыгы жок адамдар.

Субъекттин экинчи белгиси – акыл-эс, башкача айтканда, адамдын аң-сезимдүү абалы, ал өзүнүн иш-аракеттерин билип, багыттай алат. Бул өзгөчөлүктүн маанисин акыл-эси жайында адамдар гана жазык-укуктук маанидеги мажбурлоо чараларын колдонуунун мүнөзүн жана кесепеттерин түшүнө ала тургандыгына байланыштуу жогорулайт. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 27-беренеси акыл-эсин антипод - акылсыздык деп аныктайт. Бул нормага ылайык, акылсыздык деп психиканын бузулган иш-аракеттери түшүнүлөт, ошого байланыштуу адам өзүнүн иш-аракетинин социалдык коркунучун билбей же аларды багыттай албайт. Психикалык иш-мердүүлүктүн бузулушунун себеби: өнөкөт психикалык оору, убактылуу психикалык бузулуу, акыл-эс же психиканын башка ооруткан абалы [3].

Акылсыздыктын белгилеринин бири аныкталса, кылмыш жоопкерчилиги алынып салынат, ал эми кылмыш жасаган адам милдеттүү медициналык дарылоого алынат.

Кылмыш субъектинин үчүнчү белгиси - кылмыш жоопкерчилигинин курагына жеткен деп эсептелет. Кыргыз Республикасынын жазык кодексинин 30-беренесинин негизинде, кылмыш жоопкерчилигинин жалпы курагы 16 жашты түзөт. Эгерде адам оор жана өзгөчө оор кылмыш жасаган болсо, ошондой эле жасалган кылмыштын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен, ал 14 жашка толгондон кийин жооп берет. Көпчүлүк экстремисттик кылмыштар 16 жаштан тартып жоопкерчиликке тартылат.

Кыргыз Республикасынын жазык кодексинин 313, 314, 315, 310-беренелеринин санкциялары белгилүү бир кызмат ордун ээлөө же белгилүү бир иш-аракеттерди жүргүзүү укугунан ажыратуу жазасын караштырат, бул жазанын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен, атайын субъект тарабынан экстремисттик кылмыш жасоо мүмкүнчүлүгүн эске алган деп болжолдоого болот. Бирок, ошентсе да, беренелердин позициясында мындай “күнөөлүү кызмат адамынын кызмат абалынан пайдалануу” белгисин көрсөтпөйт. Көрсөтүлгөн квалификациялык белгисин жогорудагы беренелерде жазанын ушул түрүн кошуудан мурун киргизсе ылайыктуу болот. Бул учурда, атайын субъект жөнүндө сөз болуп жатат. Бул кылмыштын ошол эле субъектиси, бирок белгилүү бир өзгөчө белгилерге ээ [4].

Экстремисттик мүнөздөгү кылмыштардын сыпаттамасын жыйынтыктап жатып, ушул мүнөздөгү кылмыштар жөнүндө маалыматты таркатууда соттолгондордун курагын жана санын гана көрсөтүү керек деп эсептейбиз. Анын үстүнө, алардын рассасына, динине жана улутуна таандыктыгына карабастан.

Адамдын коомдук коркунучтуу адамга ички мамилесин аныктоочу категория катары күнөө кылмыштын субъективдүү тарабынын негизги компоненти болуп саналат [5]. Кылмыштын субъективдүү тарабынын курамдык бөлүгү болуп күнөө, мотив, максат жана эмоционалдык абал саналат.

Кылмыш жоопкерчилигинин негиздөөчүсү болгон күнөө эки түргө бөлүнөт: ниет жана байкабастык, ансыз жасалган коомдук коркунучтуу жосунга кылмыш-укуктук баа берүү мүмкүн эмес. Ошол эле учурда, кылмыштын курамынын субъективдүү жагы кошумча мүнөздөмөлөрдү камтыйт. Мотив, максат, эмоционалдык абал ушул сыяктуу белгилер иш-аракет кылат. Кошумча белгилер, эгерде алар беренелердин мүнөзүндө болсо, жазык укугун баалоого болот [6, 119-120-бб.].

Экстремисттик мүнөздөгү кылмыштар үчүн күнөөнүн формасы жөнүндө сөз болгондо, биз атайылап жасалган кылмыштын формасын билдиребиз. Андан

тышкары, экстремисттик мүнөздөгү белгилүү бир кылмышка карата ниетин мүнөздөөдө, анын объективдүү тарабынын белгилерин талдап, анын мазмунуна көңүл бурулушу керек. Бул экстремисттик кылмыштарды түз же кыйыр ниет менен жасалышы мүмкүн деген фактыны туудурат.

Экстремисттик мүнөздөгү кылмыштарда “мотив” сыяктуу кошумча белгиси чоң мааниге ээ. Кылмыш жасоонун мотивдери адамды кылмыш жасоого түрткөн нерсе катары түшүнүлөт [7, 66-б.].

Жогоруда айтылгандай, кошумча белгилер төмөнкү учурларда милдеттүү болуп калат:

- Кылмыш-жаза кодексинин Атайын бөлүгүнүн беренесинин диспозициясы алардын бирөөсүн камтыса;

- Кандайдыр бир кылмыштын укуктук табияты милдеттүү эмес белгилердин бирин камтыса [7].

Мындай кылмыштын себептери жасалган иштин өзүн-өзү аныктайт, кийинчерээк күнөөнү түзөт. Экстремисттик мүнөздөгү коомдук коркунучтуу жосундун ниетинин өзгөчөлүгү анын багыты менен түзүлөт. Демек, ниет саясий, рассалык, улуттук, диний, этникалык, улут аралык, аймактар аралык кастыкты жана башкалардан жогору турууну көздөйт, ал эми өз максатына жетүү үчүн зордук-зомбулук көрсөтүү кылмыш жасоонун бир гана жолу болуп саналат.

Айрым бир рассага, улутка, динге таандык болгондуктан, адамдардын белгилүү бир тобуна карата кастык жана жек көрүү ушул сыяктуу коомдук коркунучтуу көрүнүшкө түрткү берет. Мындай мотивдин болушу бул экстремисттик кылмыштардын айырмасы.

Өз кезегинде, кастык жекеме-жеке адамдардын экстремалдык чараларды көрүүгө даяр экендигин билдирет жана жек көрүү мындай мүмкүнчүлүктү алдын-ала аныктайт. Башкача айтканда, кимдир бирөөнү жек көргөн адам ыңгайлуу учурда ишке ашырууга өтүшү мүмкүн - бул учурда кастык жөнүндө сөз болуп жатат.

Экстремисттик кылмыштарды жасоого түрткү катары колдонулган "кастык" термини жазык мыйзамынын текстин теориялык жактан да, укук коргоо практикасында да туура чечмелөөдө кыйынчылыктарды жаратат. Коомдун басымдуу көпчүлүгү “жек көрүү” жана “кастык” деген түшүнүктөрдүн мааниси бирдей жана алардын дифференцияланган колдонулушунун мааниси жок деп эсептейт. Бүгүнкү күндө жек көрүү жана кастык түшүнүктөрүндө белгилүү бир айырмачылыктар бар.

Ошентип, М.Фалеев төмөнкүдөй аныктама берет: «Жек көрүү – бул сезимдерди кимдир бирөөгө

билдирүү, терс туруктуулук менен коштолгон эмоционалдык кубулуш. Бул көрүнүш душмандыктын белгиси, терс сапаттарды чагылдыруу, жек көрүү объектисинин белгилери менен обочолонуу катары түшүндүрүлөт. Жек көрүү жек көрүү сезимин аң-сезимдүү баалоо, пикирлер жана мамилелер деңгээлинде, ошондой эле жек көрүү объектисине, анын жыргалчылыгына, соматикалык, психикалык жана психикалык саламаттыгына, өмүрүнө зыян келтирүүчү чындыгы агрессивдүү иш-аракеттердин деңгээлинде билдирүүгө даяр түрүндө пайда болот. Ошол эле учурда, жек көрүүчүлүк тажрыйбасы инсандын адеп-ахлактык жана шарттуу ченемдерге, маанилүү баалуулуктарга багытталышы жана ушул иш-аракеттерде көрүнүштөрдү алуу менен толтурулат. Душмандык жеке адамдардын же алардын топторунун ортосундагы карама-каршы тарапка зыян келтирүү жана өз муктаждыктарын канааттандыруу, анын ичинде карама-каршы тараптын эсебинен өзүн өзү тастыктоо максатын көздөгөн инсандын же алардын топторунун ортосундагы өз ара аракеттин бир түрү катары иштейт” [8].

А.П. Козловдун айтымында, “Мотивде кылмыштуу аракеттерге түрткү берүүнүн эки деңгээли камтылган. Биринчи деңгээл – бул муктаждыкты билүү жана максатка жетүү үчүн каалоону калыптандыруу. Бул мотив социалдык жактан нейтралдуу жана субъекти кылмыш иш-аракетине келгенге чейин сакталып турат. Экинчи деңгээл – бул муктаждыктарды канааттандыруунун жолун, башкача айтканда, кылмыштуу жүрүм-турумду тандоо. Мотивди түшүнүү экстремисттик мотивге толук дал келет. Акыркысы саясий, идеологиялык, рассалык, улуттук же диний жек көрүүчүлүктүн же кастыкты, же кандайдыр бир социалдык топко карата жек көрүүнүн жана кастыктын мазмунун эки компонентке бөлүүгө болот - жек көрүү жана кастык - өз ара байланышкан кубулуштар. Эгер жек көрүү субъективдүү категория болсо, анда кастык объективдүү көрүнүш же жек көрүүчүлүктүн “уландысы” болуп саналат [9, 117-б.].»

Бул категориялар үчүн жек көрүү жана кастык улуттук, рассалык же диний мүнөзгө ээ эмес. Бул алардын белгилүү бир улутка, рассага же динге тиешеси жок, бирок бул сезимдерди кимдир бирөөгө карата билдириши мүмкүн. Жогоруда айтылгандарга таянсак, жек көрүү бул сезим, ал эми кастык – бул жигердүү иш-аракет.

Ошентип, жек көрүүчүлүк жүрүм-турумдун (белгилүү бир иш-аракеттерге даярдыктын) моделин жаратат, ал ар дайым жигердүү иш-аракеттерде чагылдырылбайт, ал эми душмандык белгилүү бир агрессивдүү аракеттерде көрүнүп, эки тараптын тең

агрессивдүү реакциясын жаратат.

Мыйзамдык аныктамага таянсак, бул укукка каршы иш-аракет душмандыктын түрлөрү менен мүнөздөлөт: рассалык, улуттук, диний ж.б.

"Рассалык" деген сөз "расса" сөзүнөн келип чыккан, бул жалпы жана алгачкы отурукташкандыгына байланыштуу тукум куучулук физикалык белгилердин (теринин, көздүн, чачтын, баш сөөгүнүн формасынын) ортоктоштугу менен адамзаттын бир тобун билдирет [10]. Белгилүү болгондой, үч расса бар: европеиддик, монголоиддик жана негроиддик. Белгилей кетүүчү нерсе, ар кандай теринин түсү, адам белгилүү бир рассага таандык экендигинин белгилеринин бири, мүмкүн болуучу курмандыктардын артыкчылыктарын аныктайт. Бул контекстте, экстремисттик мүнөздөгү кылмыштардын максатын жана мотивин так аныктоо үчүн, рассанын же улуттун белгилерин (белгилерин) көрсөтүү керек деп жыйынтык чыгардык.

"Улуттук" деген сөз "улут" деген сөздөн келип чыккан, белгилүү бир улутка мүнөздүү бир нерсени, ага мүнөздүү бир нерсени билдириши мүмкүн (улуттук маданият, улуттук кийимдер ж.б.), ошондой эле "мамлекет" деген сөздүн синоними катары чыга алат. "Улут" деген сөз эки мааниде айтылат:

- өз аймагынын, экономикалык байланыштардын, адабий тилдин, маданий жана руханий өзгөчөлүктөрүнүн коомчулугун түзүү процессинде түзүлгөн тарыхый жактан туруктуу адамдардын жааматы;

- айрым айкалыштарда: өлкө, мамлекет (Бириккен Улуттар Уюму).

"Дин" деген сөз "диний" деген сөздүн негизинен түзүлөт жана үч маани түшүндүрөт:

- 1) коомдук аң-сезимдин бир түрү - табияттан тышкаркы күчтөргө жана сыйынууга жаралган адамдарга (кудайларга, рухтарга) ишенүүгө негизделген рухий идеялардын жыйындысы;

- 2) мындай коомдук аң-сезимдин багыттарынын бири (мисалы, дүйнөлүк диндер - буддизм, ислам жана христианчылык);

- 3) каймана мааниде, күчтүү ишенимдер, кандайдыр бир идеяга, принципке, моралдык мыйзамга сөзсүз берилгендик [10].

Экстремизмдин белгилерин камтыган коомдук коркунучтуу жосунга жазык-укуктук баа берүүдө "диний" деген сөздү жогорудагы аныктаманын биринчи, экинчи пунктунда каралган сөздүн маанисин түшүнүүгө болот. Бул категория өз маанисинде адамдын, адамдардын тобунун белгилүү бир динге же анын кыймылдарынын бирине берилгендигин билдирет. Ошондуктан, экстремисттик кылмыштарды

аныктоодо, биздин оюбузча, динге жана динсиздикти камтыган динге болгон мамилени белгилөө туура болмок.

"Улуттук", "рассалык", "диний" деген аныктамалардын маанисин жана маңызын изилдөө менен, алардын ар бири "дин", "раса", "улут" деген туунду сөздөрүнөн ажыратылбайт деп болжолдоого болот. Ушуга байланыштуу, экстремисттик мүнөздөгү кылмыштарды аныктоодо, рассасына, улутуна (улуттук этникасына таандык) жана динге болгон мамилесинде душмандыктын белгилери көрүнүп турат деген туура.

Экстремизмдин белгилерин камтыган укукка каршы аракетти максат катары, башкача айтканда, анын кылмыш-жаза мыйзамдарын баалоодо анын мааниси сыяктуу кошумча белгилерге көңүл бурабыз. Экстремисттик кылмыштарда мотивдер менен мүмкүн болгон максаттарды айырмалоо керек. Мотив – кылмыштын негизинде адамдын ички мотивациясы. Белгилүү болгондой, мындай кылмыштарга түрдүү себептер бар жек көрүү жана кастык, белгилүү бир топко душмандык себеп болгон.

Бирок, ушул мотивдердин болушу коомдун башка мүчөлөрүнүн арасында жек көрүүчүлүк же кастыкты козутуу сыяктуу максаттардын бар экендигин көрсөтпөйт. Бул мыйзамсыз аракеттерге ниеттенген күчтүү ниет адамдардын белгилүү бир тобуна карата терс мамиледе болот, бирок бул милдеттүү белги катары максатты жаратпайт [3; 6; 7].

Жыйынтыктап жатып, экстремисттик мүнөздөгү кылмыштардын субъектиси мыйзамдан ажыратылбайт жана кылмыш субъектисинин жалпы белгилери бар экенин жыйынтыктоого болот. Субъективдүү жагы күнөө ниет түрүндө мүнөздөлөт. Мындай кылмыштардын өзгөчөлүгү аларды жасоонун мотиви менен аныкталат. Тактап айтканда, ал белгилүү бир динге, рассага жана улутка таандык болгондуктан, бир топ адамдарга душмандык көрсөтүүдө.

Чындыгында, улуттук, рассалык же диний кастыкты көздөгөн коомдук коркунучтуу жосун жасаганда, адам өзүнүн жеке сапаттарын алып жүрүүчү эмес, башка улуттун, рассанын же дининин өкүлү болуп калат.

Жогоруда келтирилген себептер мындай кылмыштардын коомдук коркунучтуу деңгээлин жогорулата тургандыгын билебиз. Расмий, улуттук же диний көз караштары, кызыкчылыктары жана экстремизм сыяктуу көрүнүштү жактоочулары бар, ар бир адам мындай кылмыштан жапа чегиши мүмкүн. Бул кырдаал коомдук коопсуздукка доо кетирип жаткан экстремисттик кылмыштардын коркунучун күчөтөт.

Адабияттар:

1. Сыдыкова Л.Ч. Кыргыз Республикасынын жазык укугу. Жалпы бөлүм. - Бишкек, 2007. - 255 б.
2. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин маалыматтары [Электрондук ресурс]. - Кирүү режими: <http://www.stat.kg/gu/>
3. Адылова Н.А. Субъективные признаки преступлений экстремистского характера // «Аграрное и земельное право» журналы. 2019. №8 (176). - 128-131-бб. [Электрондук ресурс]. - Кирүү режими: https://elibrary.ru/download/elibrary_40875658_20803353.pdf
4. Узембаева Г.И. Преступления экстремистской направленности, совершаемые с использованием средств массовой информации либо информационно-телекоммуникационных сетей: уголовно-правовая и криминологическая характеристика: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 - ФГАОУВО, 2016. - 210 б.
5. Кыргыз Республикасынын жазык укугу. Жалпы бөлүм. Авторлор: К.М. Осмоналиев, В.П. Ревин. - Бишкек, 2014. - 353 б.
6. Абдукаримова Н.Э., Шайлыбаев Н.Э. Юридическая конструкция в уголовном праве // «Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана» журналы. - 2018. - №8. - С. 119-120. [Электрондук ресурс]. - Кирүү режими: https://elibrary.ru/download/elibrary_36776089_42015206.pdf
7. Исаева К.А., Абдукаримова Н.Э., Сейлханова С.А. Основные факторы, детерминирующие совершение отдельных видов преступлений организованной преступностью в Кыргызской Республике // «Юридические исследования» журналы. - 2018. - №1. - 61-70-бб. [Электрондук ресурс]. - Кирүү режими: https://www.nbpublish.com/library_read_article.php?id=23913
8. Фалалеев М. Досье на гастарбайтера // Российская газета. - 2010-ж. - 16-февраль.
9. Козлов А.П. Общая теория квалификации преступлений. / Окуу куралы. Красноярский аграрный университет, 2010. - 250 б.
10. Толковый словарь Ожегова онлайн. [Электрондук ресурс]. - Кирүү режими: <http://slovarozhegova.ru/>